

ŁUKASZ BOBEŁ

Obrót kwotami mlecznymi w Niemczech

Zagadnienia wybrane

1. Niemcy są największym producentem mleka w Unii Europejskiej¹. Krajowa kwota mleczna tego państwa jest ponad trzykrotnie większa od kwoty przyznanej naszemu krajowi². Jednocześnie, jak wynika z udostępnionych ostatnio danych, w roku kwotowym 2007/2008 niemieccy producenci mleka przekroczyli krajową kwotę mleczną o ponad 365 000 ton i w konsekwencji zobowiązani będą do zapłaty z tego tytułu opłaty nadwyżkowej w łącznej wysokości około 102 milionów euro³. Mimo że począwszy od 1 kwietnia 2008 r. krajowe kwoty mleczne wszystkich państw członkowskich zostały zwiększone o 2%⁴, to jednak jest bardzo prawdopodobne, że przekroczenie kwoty mlecznej w Niemczech w poprzednim roku kwotowym wpłynie na dynamikę rynku kwot mlecznych w tym kraju, przyczyniając się do wzrostu wolumenu transakcji prowadzących do obrotu tymi kwotami.

Zasady obrotu kwotami mlecznymi w Niemczech ulegały na przestrzeni lat znaczącym modyfikacjom. Spowodowane były one wieloma czynnikami, zarówno o charakterze zewnętrznym, jak i wewnętrznym. Do grona tych pierwszych można zaliczyć zmiany ustawodawstwa wspólno-

¹ [Http://www.abendblatt.de/daten/2007/07/29/776530.html](http://www.abendblatt.de/daten/2007/07/29/776530.html).

² Por. rozporządzenie Rady (WE) nr 1234/2007 z 22 października 2007 r. ustanawiające wspólną organizację rynków rolnych oraz przepisy szczegółowe dotyczące niektórych produktów rolnych (rozporządzenie o jednolitej wspólnej organizacji rynku), Dz. Urz. L 299 z 16 listopada 2007 r., s. 1-149.

³ [Http://www.eu-info.de/dpa-europaticker/139947.html](http://www.eu-info.de/dpa-europaticker/139947.html).

⁴ Por. rozporządzenie Rady (WE) nr 248/2008 z 17 marca 2008 r. zmieniające rozporządzenie (WE) nr 1234/2007 w odniesieniu do krajowych kwot mlecznych, Dz. Urz. L 76 z 19 marca 2008 r., s. 6-7.

towego oraz orzecznictwo Europejskiego Trybunału Sprawiedliwości, do drugich z kolei – przede wszystkim zjednoczenie Niemiec oraz zmiany warunków gospodarowania na krajowym rynku mleka. W konsekwencji wspomnianych modyfikacji system obrotu kwotami mlecznymi obowiązujący obecnie w Niemczech różni się znacznie od tego, który obowiązywał w tym kraju w początkach funkcjonowania kwot mlecznych⁵. Jest on także – jak zostanie to wskazane w dalszej części artykułu – znacząco odmienny od tego obowiązującego w naszym kraju⁶. Z tego względu celowe jest przedstawienie aktualnie obowiązujących w Niemczech reguł obrotu kwotami mlecznymi, dokonanie ich oceny oraz wskazanie podstawowych różnic pomiędzy niemieckim systemem obrotu kwotami mlecznymi a systemem obowiązującym w naszym kraju.

Prowadzenie badań prawnoporównawczych na obecnym etapie rozwoju szczegółowych nauk prawnych, w tym prawa rolnego, nie wymaga już szerszego uzasadnienia, zwłaszcza w wypadku badań prowadzonych w ramach systemów prawnych państw członkowskich Wspólnoty Europejskiej w odniesieniu do instytucji o rodowodzie wspólnotowym, do jakich niewątpliwie zaliczają się kwoty mleczne⁷. Dla porządku jedynie należy więc podkreślić, że przedstawienie zasad funkcjonowania i dokonanie oceny systemu obrotu kwotami mlecznymi funkcjonującego w Niemczech może stanowić punkt wyjścia oceny polskiej regulacji prawnej z tego zakresu i stanowić ewentualne uzasadnienie do utrzymania *status quo* bądź jej odpowiedniej zmiany.

W polskiej literaturze prawniczej brak szerszych wypowiedzi poświęconych systemom kwotowania produkcji mleka w innych państwach członkowskich Wspólnoty Europejskiej, w tym także w Niemczech⁸.

⁵ W kwestii ewolucji ustawodawstwa niemieckiego w zakresie obrotu kwotami mlecznymi w latach 1984-1996 por. H. Gehrke, *Die Milchquotenregelung*, Göttingen 1996.

⁶ Co do kształtu systemu obrotu kwotami mlecznymi w Polsce por. Ł. Bobel, *Z problematyki prawnej obrotu kwotami mlecznymi w Polsce*, „Przegląd Prawa Rolnego” 2006, nr 1, s. 71-89.

⁷ Bliżej na temat wspólnej organizacji rynku mleka i wprowadzonej w jej ramach instytucji kwot mlecznych zob. E. Tomkiewicz, *Limitowanie produkcji w ustawodawstwie rolnym Wspólnoty Europejskiej na przykładzie kwot mlecznych*, Warszawa 2000.

⁸ Warto jednak zwrócić uwagę, że systemy obrotu kwotami mlecznymi funkcjonujące w trzech wybranych krajach członkowskich Wspólnoty Europejskiej, w tym w Niemczech, zostały – aczkolwiek bardzo skrótowo – omówione w artykule z zakresu ekonomiki rolnictwa A. Malak-Rawlikowskiej, *Pozytywne i negatywne skutki liberalizacji zasad transferów kwot mlecznych w Unii Europejskiej na przykładzie Holandii, Danii i Niemiec*, „Roczniki Naukowe SERiA” 2007, nr 4, s. 118-124.

Wprawdzie pewnej analizy ustawodawstw krajowych wybranych państw członkowskich w powyższym zakresie dokonała E. Tomkiewicz w swojej monografii poświęconej limitowaniu produkcji rolnej⁹, niemniej jednak uwagi wspomnianej autorki sformułowane zostały znaczny czas temu, w odmiennym stanie prawnym oraz z konieczności (z uwagi na charakter pracy) miały charakter ogólny.

Struktura niniejszych rozważań została przyporządkowana realizacji określonego powyżej celu. W pierwszej kolejności zostaną przedstawione reguły obrotu kwotami mlecznymi obowiązujące obecnie w Niemczech. Następnie zostaną wskazane podstawowe różnice pomiędzy tym systemem a systemem obowiązującym w Polsce. Artykuł zamkną zaś rozważania zawierające próbę oceny niemieckiego systemu obrotu kwotami mlecznymi.

2. Omawiając system obrotu kwotami mlecznymi w Niemczech wyjść trzeba niewątpliwie od wskazania krajowego aktu prawnego regulującego tę problematykę. Od 1 kwietnia 2008 r. aktem tym jest rozporządzenie Ministra ds. Żywności, Rolnictwa i Ochrony Konsumenta z 4 marca 2008 r. w sprawie wykonania wspólnotowej regulacji dotyczącej opłaty mlecznej¹⁰, które zastąpiło poprzednio obowiązujące rozporządzenie z 7 marca 2007 r.¹¹ Przyjęcie nowego rozporządzenia krajowego podyktowane zostało przede wszystkim koniecznością dostosowania przepisów krajowych do nowych przepisów wspólnotowych z zakresu regulacji rynku mleka zawartych w rozporządzeniu nr 1234/2007¹².

Problematyce obrotu kwotami mlecznymi wspomniane rozporządzenie poświęca osobny rozdział zatytułowany „Transfery”, obejmujący paragrafy od 8 do 30. W zakresie dotyczącym obrotu kwotami mlecznymi znaczenie mają jednak także inne przepisy omawianego rozporządzenia, które znajdują się poza wspomnianym rozdziałem, a w szczególności te zawarte w rozdziale 5 zatytułowanym „Postanowienia przejściowe i końcowe”. W odniesieniu do problematyki obrotu kwotami mlecznymi w ograniczonym zakresie zastosowanie mogą znaleźć przepisy uchylonych już

⁹ E. Tomkiewicz, op. cit.

¹⁰ Verordnung zur Durchführung der EG-Milchabgabenregelung (Milchquotenverordnung – MilchQuotV), BGBl. I S. 359.

¹¹ Ibidem, I S. 295.

¹² Por. uzasadnienie nowego rozporządzenia w sprawie wykonania wspólnotowej regulacji dotyczącej płaty mlecznej: http://www.umwelt-online.de/cgi-in/parser/Drucksachen/drucknews.cgi?texte=0936_2D07#h75.

wcześniej obowiązujących aktów krajowych regulujących system kwotowania produkcji mleka w Niemczech.

Wspomniane rozporządzenie utrzymuje obowiązującą w Niemczech od 1 kwietnia 2000 r. regułę, zgodnie z którą obrót kwotami mlecznymi zasadniczo następuje bez gospodarstwa, za pośrednictwem specjalnie w tym celu powołanych instytucji zwanych potocznie „giełdami kwot mlecznych”. Wprowadzenie tej reguły przez ustawodawcę niemieckiego oznaczało zerwanie z zasadą związania kwoty z gospodarstwem, obowiązującą w Niemczech od początku funkcjonowania w tym kraju wspólnotowego systemu kwotowania produkcji mleka¹³. W świetle aktualnego stanu prawnego, od reguły tej przewidziany jest jednak szereg wyjątków. W dalszej części artykułu zostaną omówione w pierwszej kolejności zasady obowiązujące w zakresie transferu kwot mlecznych za pośrednictwem giełdy kwot mlecznych, a następnie wyjątki od reguły giełdowego obrotu kwotami mlecznymi.

3. Przybliżając niemiecki system giełdowego obrotu kwotami mlecznymi, należy na wstępie zwrócić uwagę na fakt, że przedmiotem obrotu za pośrednictwem giełdy mogą być tylko i wyłącznie kwoty mleczne dla dostawców hurtowych. Gdyby więc dostawca bezpośredni chciał zbyć przysługującą mu kwotę mleczną sprzedaży bezpośredniej za pośrednictwem giełdy, musiałby w pierwszej kolejności dokonać jej konwersji z kwoty sprzedaży bezpośredniej na kwotę dla dostawcy hurtowego, zgodnie z obowiązującymi w tym względzie przepisami prawa wspólnotowego i krajowego. Ustawodawca niemiecki wyłączył także możliwość dokonywania obrotu za pośrednictwem giełdy kwotą mleczną, która została nabyta przez zbywającego na giełdzie w danym lub w poprzedzającym roku kalendarzowym, chyba że zachodziłyby szczególnie uzasadnione okoliczności, które zbywający byłby w stanie udowodnić i które przemawiałyby za dopuszczeniem zbycia tak nabytej kwoty mlecznej.

Poza wskazanym powyżej ograniczeniami przedmiotowymi w zakresie obrotu giełdowego kwotami mlecznymi, omawiane rozporządzenie wprowadza także ograniczenie terytorialne. Polega ono na tym, że giełdowy obrót kwotami mlecznymi może być dokonywany wyłącznie w ramach wydzielonych okręgów, co skutkuje regionalizacją obrotu. Regionalizacja ta jest jednak obecnie daleko mniej dotkliwa dla producentów

¹³ M. Düsing, *Milchabgabenverordnung. Ratgeber für Juristen und Landwirte*, Sankt Augustin 2005, s. 21.

mleka niż pierwotnie, a to ze względu na fakt, że od 1 kwietnia 2007 r. miejsce dotąd funkcjonujących dwudziestu jeden okręgów zajęły jedynie dwa: wschód i zachód. Pokrywają się one z granicą Niemiec z okresu przed zjednoczeniem. W skład pierwszego z nich wchodziły kraje związkowe: Berlin, Brandenburgia, Meklemburgia-Pomorze, Saksonia, Saksonia-Anhalt i Turyngia, w skład drugiego – pozostałe kraje związkowe.

Obrót kwotami mlecznymi za pośrednictwem giełd kwot mlecznych odbywa się wyłącznie trzy razy w roku kalendarzowym, w ramach stałych sesji giełdowych, które przypadają 1 kwietnia, 1 lipca oraz 2 listopada. Dla okręgu wschodniego przewidziano wyłącznie jedną giełdę centralną, natomiast dla okręgu zachodniego przewidzianych jest siedem giełd, które jednak rozliczane są łącznie za pośrednictwem jednej z nich, która pełni funkcję giełdy rozliczeniowej (*Berechnungsstelle*)¹⁴.

Istota giełd kwot mlecznych sprowadza się do kojarzenia ofert sprzedaży i nabycia kwot mlecznych. Producenci mleka zamierzający sprzedać przysługujące im kwoty mleczne w całości lub w odpowiedniej części przed terminem danej sesji giełdowej, najpóźniej jednak odpowiednio do: 1 marca, 1 czerwca i 1 października składają pisemne oferty sprzedaży kwot mlecznych w okręgu, w którym znajduje się siedziba ich gospodarstwa. W złożonych ofertach są oni zobowiązani wskazać przede wszystkim wysokość i referencyjną zawartość tłuszczu zbywanej kwoty mlecznej oraz cenę minimalną, za jaką skłonni są sprzedać kwotę mleczną w przeliczeniu na standardową zawartość tłuszczu. Warunkiem złożenia przez zbywającego skutecznej oferty jest posiadanie przez niego gospodarstwa w okręgu, w którym składa ofertę w chwili jej składania oraz co najmniej w dwóch poprzednich latach kwotowych. Wymóg ten wprowadzono, by zapobiec spekulacjom wynikającym ze znacznych różnic w cenach kwot mlecznych we wschodniej i zachodniej części Niemiec¹⁵. Producenci posiadający gospodarstwa we wschodniej części, gdzie ceny były niższe, wykupywali bowiem kwoty mleczne za pośrednictwem organizowanych tam giełd, a następnie przenosili siedziby swoich gospodarstw do zachodnich Niemiec i oferowali kwoty do zbycia za pośrednictwem tamtejszych giełd po wyższych cenach.

Osoby zamierzające kupić kwoty mleczne za pośrednictwem giełdy składają oferty kupna w tych samych terminach, które zastrzeżone są dla

¹⁴ Funkcję giełdy rozliczeniowej dla okręgu zachodniego pełni giełda dla Bawarii.

¹⁵ 2 listopada 2008 r. cena kg kwoty mlecznej wyniosła 31 centów w okręgu wschodnim i 41 centów w kręgu zachodnim; http://www.topagrarr.com/index.php?option=com_content&task=view&id=7402&Itemid=519.

złożenia ofert przez zbywających. W ofertach tych wskazują przede wszystkim wysokość kwoty mlecznej, jaką zamierzają nabyć oraz maksymalną cenę, jaką są skłonni zapłacić za kwotę mleczną w przeliczeniu na standardową zawartość tłuszczu. Jednocześnie wraz z ofertą kupna przedkładają zabezpieczenie zapłaty ceny za kwotę mleczną nabywaną na podstawie oferty w postaci gwarancji bankowej lub innego podobnego zabezpieczenia. Zgodnie z ogólną zasadą wynikającą z omawianego rozporządzenia, nabywca kwoty mlecznej musi posiadać status producenta mleka. Na gruncie jednak przepisów obowiązujących w Niemczech do 2007 r., istniały wątpliwości co do tego, czy musi on dostarczać mleko do podmiotu skupującego już w chwili składania oferty, czy też wystarczające będzie, gdy przygotowuje się on dopiero do dostarczania mleka w przyszłości w oparciu o kwotę mleczną, którą spodziewa się nabyć¹⁶. Obecnie z przepisów wspomnianego rozporządzenia wyraźnie wynika, że nabywca nie musi być faktycznym producentem i wystarczające jest, by składając ofertę udowodnił jednocześnie, że podjął starania zmierzające do podjęcia produkcji mleka w najbliższej przyszłości.

Na podstawie złożonych w terminie ofert sprzedaży i ofert kupna przeprowadzane jest postępowanie mające na celu wyznaczenie ceny równowagi, przy której rozmiary podaży zrównują się z rozmiarami popytu. Jest to cena, po której dokonywane są transakcje obrotu za pośrednictwem giełdy. Wyznaczana jest ona zgodnie z regułami szczegółowo opisanymi w przywołanym rozporządzeniu i jest podawana do wiadomości publicznej najpóźniej następnego dnia po upływie terminów giełdowych. Kwoty mleczne tych producentów, którzy zaoferowali cenę sprzedaży równą lub niższą cenie równowagi, podlegają zbyciu na rzecz tych producentów, którzy zaoferowali nabycie kwot mlecznych po cenie równej lub wyższej od ceny równowagi. Warto przy tym zaznaczyć, że nie mamy tutaj do czynienia *sensu stricto* z umową sprzedaży kwot mlecznych w cywilistycznym znaczeniu tego terminu. Z uwagi bowiem na charakter obrotu giełdowego nie dochodzi do indywidualizacji stron transakcji, a zatem trudno uznać, że zawierana jest umowa dwustronna z udziałem sprzedającego i kupującego¹⁷.

¹⁶ Zgodnie z art 65 pkt c) rozporządzenia nr 1234/2007 pod pojęciem producenta rozumie się zarówno rolnika, który produkuje i wprowadza do obrotu mleko, jak i tego, który przygotowuje się do prowadzenia takiej działalności w najbliższej przyszłości.

¹⁷ Ch. Busse, *Milchquotenbörse und Umsatzsteuer*, „Agrar-und Umweltrecht” 2006, nr 7, s. 233.

Ustawodawca uregulował także konsekwencje sytuacji, w której ilości oferowane do nabycia po cenie równej cenie równowagi lub wyższej przekraczają ilości oferowane do sprzedaży po cenie niższej lub równej cenie równowagi. Wówczas ilości oferowane do nabycia i spełniające te kryteria będą odpowiednio i proporcjonalnie zmniejszone w stosunku, w jakim różnica pomiędzy kwotami oferowanymi do nabycia i do sprzedaży pozostaje do kwot przeznaczonych do sprzedaży. Omawiane rozporządzenie zawiera szczegółową regulację procedury, jaka następuje po wyznaczeniu ceny równowagi i podaniu jej do publicznej wiadomości. Producenci, których oferty sprzedaży doprowadziły do zbycia w całości lub części kwot mlecznych są wówczas informowani przez giełdę o wysokości ceny równowagi oraz wysokości zbywanych kwot mlecznych w przeliczeniu na referencyjną oraz standardową zawartość tłuszczu. Informacje te są także przekazywane podmiotom skupującym właściwym dla producentów. Na podstawie tak otrzymanej informacji podmiot skupujący (nie później niż w terminie 21 dni) dokonuje nowego ustalenia wysokości kwoty mlecznej przysługującej producentowi, przekazując informację w tym zakresie samemu producentowi, właściwemu urzędowi celnemu oraz właściwemu urzędowi ds. rolnictwa kraju związkowego (*Landesanstalt für Landwirtschaft*).

Nabywców kwot mlecznych informuje się z kolei o wysokości ceny równowagi oraz o wysokości nabywanej przez nich kwoty mlecznej w przeliczeniu na standardową zawartość tłuszczu, a także cenie, jaką zobowiązani są zapłacić w związku z nabyciem kwoty. Cena ta powinna być zapłacona w terminie 14 dni od dnia otrzymania zawiadomienia. Dopiero po otrzymaniu od podmiotów skupujących informacji o wysokości kwot mlecznych sprzedających oraz otrzymaniu od kupujących wszystkich należności za nabywane kwoty mleczne, kupującym oraz właściwym dla nich podmiotom skupującym giełda w formie zaświadczenia doręcza informację o wysokości nabytej kwoty mlecznej.

Z zapłatą należności z tytułu nabywanych kwot mlecznych związana jest dość istotna kwestia podatku obrotowego (*Umsatzsteuer*) od transakcji sprzedaży kwot mlecznych za pośrednictwem giełdy kwot mlecznych. Kwestia ta była niezwykle sporna w Niemczech, a sprawa z tym związana trafiła nawet przed Europejski Trybunał Sprawiedliwości. W sprawie *Landesanstalt für Landwirtschaft v. Franz Götz*¹⁸ ETS nie zajęł jednak jednoznacznego stanowiska, pozostawiając sądowi krajowemu dokonanie

¹⁸ Sprawa C-408/06, ECR 2007, s. I-11295.

oceny, czy czynności polegające na sprzedaży kwot mlecznych spełniają kryteria opodatkowania podatkiem obrotowym wynikające z Szóstej Dyrektywy 77/388¹⁹, a więc czy są one podejmowane w sposób trwały (powtarzający się) i w zamian za wynagrodzeniem otrzymywanym przez osobę wykonującą czynność. 3 lipca 2008 r. Krajowy Sąd Finansowy (*Bundesfinanzhof*) zdecydował, że czynności polegające na sprzedaży kwot mlecznych za pośrednictwem giełdy kwot mlecznych nie podlegają opodatkowaniu podatkiem obrotowym, albowiem giełda kwot mlecznych nie działa przy tych czynnościach jako przedsiębiorca w rozumieniu prawa dotyczącego podatku obrotowego²⁰.

4. Katalog przewidzianych rozporządzeniem wyjątków od reguły dokonywania obrotu kwotami mlecznymi za pośrednictwem systemu giełd kwot mlecznych jest dość rozbudowany. Mają one przy tym różnicowany charakter i zakres, a każdy z nich ma służyć realizacji odmiennego celu. Po pierwsze – kwoty mleczne mogą zostać przeniesione w ramach ustawowego lub testamentowego dziedziczenia na spadkobierców. Wyjątek ten jest w pełni zrozumiały, ponieważ z istoty giełd kwot mlecznych wynika możliwość dokonywania za ich pośrednictwem wyłącznie transakcji *inter vivos*. Godne podkreślenia jest natomiast to, że spadkobiercy – na zasadzie odstępstwa od ogólnej zasady – nie muszą posiadać statusu producentów mleka by skutecznie nabyć kwotę mleczną w ramach dziedziczenia. Po drugie – kwoty mleczne mogą być przeniesione poza systemem giełdowym pomiędzy krewnymi w linii prostej, małżonkami lub zarejestrowanymi partnerami życiowymi²¹. Ustawodawca nie zawęży przy tym kręgu umów prowadzących do przeniesienia kwoty mlecznej na rzecz osób ze wskazanego kręgu. Mogą to być więc zarówno umowy odpłatne, jak i pod tytułem darmym – nazwane albo nienazwane. Małżonek lub zarejestrowany partner życiowy będący nabywcą kwoty mlecznej, tak samo jak w przypadku spadkobierców przy dziedziczeniu, nie musi być producentem mleka. Dotyczy to także krewnego w linii prostej, będącego nabywcą kwoty mlecznej – o tyle jednak, o ile jego małżonek lub zareje-

¹⁹ Szósta dyrektywa Rady z 17 maja 1977 r. w sprawie harmonizacji ustawodawstw Państw Członkowskich w odniesieniu do podatków obrotowych – wspólny system podatku od wartości dodanej: ujednolicona podstawa wymiaru podatku, Dz. U. L 145 z 13 czerwca 1977 r., s. 1-40.

²⁰ <http://www.haufe.de/steuern/newsDetails?newsID=1220002871.86&cholid=00560203>.

²¹ Zarejestrowani partnerzy życiowi to osoby tej samej płci, które zarejestrowały swój związek stosownie do postanowień obowiązującej w tym względzie w Niemczech ustawy; por. Gesetz über die Eingetragene Lebenspartnerschaft vom 16.02.2001.

strowany partner życiowy posiada status producenta mleka. Jeżeli jednak wspomniane osoby nie posiadają statusu producentów mleka, wówczas powinny one najpóźniej przed upływem terminu drugiej sesji giełdowej przypadającej po uzyskaniu zaświadczenia o nabyciu kwoty mlecznej przenieść tę kwotę na osobę będącą producentem mleka, zgodnie z przepisami omawianego rozporządzenia. W razie uchybienia temu obowiązkowi, z wyjątkiem sytuacji, gdy zachodzą szczególne trudności, kwota mleczna podlegała będzie przypadkowi na rzecz rezerwy.

Trzeci wyjątek związany jest ze zbyciem lub oddaniem w dzierżawę lub w czasowe posiadanie zależne na innej podstawie prawnej gospodarstwa będącego samodzielną jednostką produkcyjną zdolną do produkcji ponad 70% przysługującej producentowi kwoty mlecznej. W takim przypadku zbywca, wydierżawiający bądź oddający w posiadanie zależne, może całość lub część kwoty mlecznej przekazać nabywcy, wydierżawiającemu lub posiadaczowi zależnemu odpowiednio na trwałe (w przypadku zbycia gospodarstwa) lub czasowo (w przypadku dzierżawy lub posiadania zależnego gospodarstwa). Przekazanie kwoty mlecznej musi jednak każdorazowo zostać uzgodnione na piśmie. Jednocześnie, gdyby przed zawarciem takiego porozumienia zbywca, wydierżawiający lub oddający w posiadanie zależne przekazali na jakiegokolwiek podstawie kwotę mleczną osobie trzeciej w sposób przewidujący jej zwrot z terminem przypadającym po zawarciu porozumienia, można by w treści wspomnianego porozumienia objąć przekazaniem także tę kwotę mleczną, która została uprzednio przekazana osobie trzeciej. W takim przypadku powinna być ona zwrócona przez osobę trzecią bezpośrednio nabywcy, dzierżawcy lub biorącemu w posiadanie zależne.

Z omawianym w tym miejscu wyjątkiem wiążą się pewne obowiązki nałożone na podmioty przejmujące kwotę mleczną wraz z gospodarstwem. Po pierwsze – jeśli nabycie kwoty mlecznej następuje wskutek zbycia gospodarstwa, jego nabywca ma zakaz zbywania kwoty mlecznej na rzecz osoby trzeciej przed upływem drugiego roku kwotowego następującego po dacie nabycia gospodarstwa. W razie naruszenia tego zakazu, odpowiednia część kwoty będzie zasadniczo podlegała przypadkowi na rzecz rezerwy. Po drugie – podmiot przejmujący kwotę wraz z gospodarstwem zobowiązany jest prowadzić na przejmowanym gruncie produkcję mleka w rozmiarze odpowiadającym przejętej zdolności produkcyjnej w okresie do upływu drugiego roku kwotowego następującego po dacie nabycia gospodarstwa. W przypadku uchybienia temu obowiązkowi, kwota mleczna w całości albo w części będzie podlegała przypadkowi na

rzecz rezerwy stosownie do stopnia zaniechania produkcji mleka. W sytuacji jednak, gdy nabywcą kwoty mlecznej wraz z gospodarstwem jest spółka, w której zbywca jest lub stanie się współnikiem, wówczas w miejsce obowiązku prowadzenia produkcji mleka pojawia się po stronie zbywcy obowiązek odpowiednio świadczenia na rzecz spółki usług zmierzających do realizacji jej celu we wskazanym wyżej okresie, o ile zbywca jest osobą fizyczną lub obowiązek pozostawania przez zbywcę (lub wszystkich jego współników) współnikiem spółki nabywającej w tym okresie.

Kolejna wyjątkowa, szczególna regulacja prawna obrotu kwotami mlecznymi odnosi się do przypadków wyłączenia współnika ze spółki, której przysługuje kwota mleczna lub rozwiązania takiej spółki. W takich sytuacjach w drodze pisemnej uchwały współników, która może być także zawarta w treści samej umowy spółki, możliwe jest przekazanie kwoty mlecznej odpowiednio występującemu współnikowi lub współnikom rozwiązywanej spółki. Jeżeli jednak współnik, który miałby otrzymać kwotę mleczną, nie wniósł uprzednio do spółki żadnej kwoty mlecznej, wówczas warunkiem otrzymania przez niego kwoty mlecznej jest posiadanie statusu współnika spółki przez okres co najmniej czterech lat poprzedzających. Dodatkowo, jeżeli zwrot kwoty mlecznej miałby nastąpić przed upływem dwóch lat kwotowych po jej nabyciu przez spółkę, kwota mleczna może być przeniesiona wyłącznie na tego współnika, który uprzednio wniósł ją do spółki.

We wszystkich opisanych powyżej przypadkach obrotu kwotami mlecznymi nabywca, aby mógł skorzystać z kwoty mlecznej będącej przedmiotem obrotu, obowiązany jest uzyskać odpowiednie zaświadczenie (*Übert-ragunsbescheinigung*) wydawane przez właściwy urząd ds. rolnictwa kraju związkowego. Zaświadczenie takie wydawane jest na wniosek nabywcy, który podlega kontroli wspomnianego urzędu. Urząd przede wszystkim kontroluje, czy wszystkie warunki niezbędne do przeniesienia kwoty mlecznej na nabywcę zgodnie z przepisami rozporządzenia zostały spełnione. Ustawodawca nie przewidział terminu granicznego na złożenie wniosku. Tym samym może on być złożony w każdym czasie. Niemniej jednak nabywcy są dyscyplinowani w ten sposób, że ustawodawca uznał skuteczność przejścia kwoty mlecznej dopiero od tego roku, w którym wniosek wpłynął do właściwego urzędu.

Kolejny wyjątek od reguły dokonywania obrotu kwotami mlecznymi za pośrednictwem giełdy dotyczy tzw. dzierżawy kwot mlecznych polegającej na tymczasowym przeniesieniu kwot mlecznych bez gospodarstwa.

Dzierżawa kwot mlecznych jest jednak obecnie w Niemczech możliwa – w przeciwieństwie do okresu poprzedzającego wprowadzenie reguły giełdowego obrotu kwotami mlecznymi – wyłącznie w wyjątkowych okolicznościach. Producent mleka może oddać kwotę mleczną (lub jej część) w dzierżawę jedynie wówczas, gdy dojdzie do wyginięcia lub uśmiercenia ponad 20 % krów mlecznych wchodzących w skład jego gospodarstwa z uwagi na chorobę zwierzęcą lub w podobnych okolicznościach, jak też w przypadku wyginięcia lub przymusowego uśmiercenia ponad 20% krów mlecznych wskutek siły wyższej.

Ograniczenia dotyczące dzierżawy odnoszą się nie tylko do okoliczności, których zajście upoważnia producenta do oddania kwot w dzierżawę, ale także czasu jej trwania, kręgu potencjalnych dzierżawców i minimalnej wysokości kwoty mlecznej, jaka może być przedmiotem dzierżawy. Tak więc dzierżawa kwot mlecznych może obejmować wyłącznie okres dwóch kolejnych lat kwotowych. W przypadku kwot mlecznych dla dostawcy hurtowego możliwa jest ona wyłącznie pomiędzy producentami dostarczającymi mleko temu samemu podmiotowi skupującemu. Z kolei minimalny limit kwoty mlecznej, jaka może być przekazana w ramach dzierżawy, jest równy 1000 kg, chyba że kwota przekazującego jest niższa niż 1000 kg. W tym ostatnim przypadku limit nie znajduje zastosowania.

Umowa dzierżawy kwoty mlecznej musi być zawarta w formie pisemnej i przekazana do zarejestrowania podmiotowi skupującemu w przypadku kwot mlecznych dla dostawcy hurtowego oraz urzędowi celnemu w przypadku kwot sprzedaży bezpośredniej najpóźniej w terminie do 31 marca danego roku kwotowego. Jeżeli warunki oddania kwoty mlecznej w dzierżawę są spełnione, wówczas podmiot skupujący lub urząd celny rejestrują czasowe przekazanie na okres do 31 marca danego roku kwotowego. Jeżeli podmiot skupujący uzna, że wspomniane warunki nie są spełnione, to niezwłocznie przekazuje umowę przekazania wraz z załącznikami urzędowi celnemu. Urząd celny ma od tego momentu trzy tygodnie na podjęcie właściwej decyzji.

Obrót kwotami mlecznymi wiąże się także z wygaśnięciem umów dzierżawy, zawartych przed 31 marca 2000 r., a więc pod rządami przepisów przewidujących zasadę związania kwot mlecznych z gospodarstwem²². Ustawodawca niemiecki postanowił, że w przypadku wygaśnięcia takich

²² Chodzi tutaj zarówno o umowy dzierżawy gospodarstwa wraz z kwotą, jak i umowy dzierżawy kwot mlecznych bez gospodarstwa dopuszczone na mocy wówczas obowiązujących przepisów; por. M. Düsing, op. cit., s. 58.

umów, po wskazanej powyżej dacie, odpowiednie kwoty mleczne przechodzą zasadniczo na wydierżawiającego. Z przekazania wyłączone zostały jedynie te kwoty, które dzierżawca nabył odpłatnie lub nieodpłatnie od osoby trzeciej po 31 marca 2000 r. *A contrario* kwoty nabyte przez dzierżawcę od osoby trzeciej przed tym terminem należałoby uznać za objęte przekazaniem. Wydierżawiający otrzymuje przy tym, co do zasady, jedynie 67% kwoty mlecznej, o której mowa powyżej. Pozostałe 33% jest przekazywane do rezerwy tego kraju związkowego, w którym dzierżawca ma siedzibę gospodarstwa. Przepadek 33% kwoty mlecznej na rzecz rezerwy krajowej nie znajdzie jednak zastosowania w trzech przypadkach. Po pierwsze – gdy dzierżawca wskutek wygaśnięcia dzierżawy zwraca wydierżawiającemu całe gospodarstwo. Po drugie – gdy wydierżawiający wykaże, że on osobiście lub jego osoby bliskie mają zamiar wykorzystać kwotę mleczną do prowadzenia produkcji mleka. Po trzecie – w przypadku gdy wygasa umowa dalszej dzierżawy (tzw. poddzierżawy) przed wygaśnięciem umowy dzierżawy.

Ustawodawca niemiecki postanowił jednocześnie przyznać dzierżawcy prawo przejęcia kwoty mlecznej, o której mowa powyżej (*Übernahmerecht*). Prawo to przysługuje jednak tylko dzierżawcy, który jest producentem mleka i jedynie wówczas, gdy do rozwiązania umowy dzierżawy nie doszło wskutek jej wypowiedzenia przez dzierżawcę²³. Może być ono wykonane przez dzierżawcę wyłącznie pisemnie wobec wydierżawiającego, w terminie miesiąca po wygaśnięciu umowy dzierżawy i jedynie za zapłatą odpowiedniej kwoty pieniężnej. Kwota ta stanowi 67% ceny równowagi osiągniętej zasadniczo podczas ostatniej sesji giełdowej poprzedzającej moment wygaśnięcia umowy dzierżawy, chyba że wydierżawiający i dzierżawca pisemnie uzgodnili inną kwotę.

Omawiane powyżej prawo przejęcia nie przysługuje dzierżawcy w tych samych przypadkach, w których wyłączony został przepadek 33% kwoty mlecznej na rzecz rezerwy krajowej, z tym zastrzeżeniem, że w razie wyłączenia z uwagi na zamiar wykorzystania kwoty mlecznej do produkcji mleka przez wydierżawiającego lub jego osoby bliskie, znajdzie ono zastosowanie tylko wówczas, gdy wydierżawiający poinformuje o tym dzierżawcę w terminie miesiąca po złożeniu przez niego oświadczenia o wykonaniu prawa przejęcia.

²³ Sporne jest natomiast to, czy na równi z wypowiedzeniem przez dzierżawcę traktować sytuację, gdy wydierżawiający proponuje przedłużenie umowy, na które nie zgadza się dzierżawca; *ibidem*, s. 60.

Na dzierżawcę, który wykonał prawo przejęcia, nałożony został zakaz zbywania nabytej wskutek tego kwoty mlecznej na rzecz osoby trzeciej przez okres do końca drugiego roku kwotowego następującego po wykonaniu prawa przejęcia. Złamanie tego zakazu skutkuje przepadkiem kwoty mlecznej na rzecz rezerwy, jednak w ilości nie większej niż 33% nabytej kwoty. Przepadek jednak nie będzie miał miejsca wówczas, gdy zbycie kwoty mlecznej następuje w związku z jej wniesieniem do spółki przez dzierżawcę z jednoczesnym zobowiązaniem się przez niego do świadczenia usług na rzecz spółki zmierzających do osiągnięcia celu spółki.

5. Niemiecki system obrotu kwotami mlecznymi różni się dość znacznie od systemu polskiego. Wskazanie w tym miejscu wszystkich różnic pomiędzy oboma systemami byłoby bezcelowe, stąd też warto się skupić na najistotniejszych z nich. System polski opiera się na zasadzie związania kwoty z gospodarstwem w tym znaczeniu, że zbycie lub oddanie w posiadanie zależne gospodarstwa prowadzi do zbycia (trwałego lub czasowego) kwoty mlecznej i to niezależnie od woli stron transakcji mającej za przedmiot gospodarstwo. Niemniej jednak zasada ta w Polsce została ukształtowana jednokierunkowo. Tym samym ustawodawca polski dopuścił również możliwość zbywania kwoty mlecznej bez gospodarstwa.

W systemie niemieckim, jak to wskazano wyżej, transakcja mająca za przedmiot gospodarstwo, poza wyjątkami dotyczącymi umów dzierżawy gospodarstw zawartych przed 31 marca 2000 r., nie prowadzi automatycznie do przeniesienia prawa do kwoty mlecznej. Co prawda, kwota mleczna może być w takich przypadkach przeniesiona wraz z gospodarstwem, ale tylko po spełnieniu przesłanek określonych w przepisach omawianego wyżej rozporządzenia oraz na podstawie pisemnego uzgodnienia pomiędzy stronami transakcji. Zasadą jest natomiast w Niemczech obrót kwotą mleczną bez gospodarstwa.

W zakresie obrotu kwotami mlecznymi bez gospodarstwa pomiędzy systemem polskim i niemieckim zachodzą fundamentalne różnice związane z organizacją procesu takiego obrotu. W Polsce transakcje w tym zakresie zawierane są zasadniczo swobodnie pomiędzy indywidualnymi producentami. W Niemczech zaś, poza nielicznymi wyjątkami, odbywają się one w sposób scentralizowany za pośrednictwem instytucji giełd kwot mlecznych, bez dokonywania indywidualizacji stron konkretnej transakcji.

Kolejna różnica wiąże się z zakresem wykorzystania instytucji tzw. dzierżawy kwot mlecznych. System niemiecki pozwala na jej wykorzy-

stanie wyłącznie w wyjątkowych okolicznościach, podczas gdy polski ustawodawca nie wprowadza większych ograniczeń w tym zakresie.

Oba systemy istotnie różni także fakt, że w ramach systemu niemieckiego w dość znacznym zakresie w ramach obrotu kwotami mlecznymi odmiennie traktuje się kwoty dla dostawców hurtowych i kwoty sprzedaży bezpośredniej. Przejawia się to przede wszystkim w tym, że kwoty sprzedaży bezpośredniej nie mogą być przedmiotem obrotu giełdowego, a tym samym ich zbywalność jest bardzo mocno ograniczona. Takie zróżnicowanie statusu obu rodzajów kwot mlecznych polskiemu systemowi obrotu nie jest znane.

6. Podsumowując rozważania zawarte w niniejszym artykule można uznać, że niemiecki system obrotu kwotami mlecznymi w aktualnym kształcie jest stosunkowo przejrzysty i w praktyce funkcjonuje bez większych problemów. Nie oznacza to jednak, że na gruncie obowiązujących w Niemczech przepisów nie pojawiają się kwestie sporne, wymagające zabiegów interpretacyjnych i ingerencji sądów. Porównując wszakże liczbę naukowych publikacji prawniczych poświęconych kwotowaniu produkcji mleka ukazujących się w ostatnich latach w Niemczech z liczbą publikacji z tego zakresu, jakie ukazały się w okresie przed reformą systemu kwotowego w 2000 r., można wyciągnąć wniosek, że problemów tych jest obecnie mniej. Niewątpliwie niemiecki system obrotu kwotami mlecznymi należy ocenić pozytywnie nie tylko z uwagi na jego przejrzystość, ale także z tego względu, że w przeciwieństwie do stanu sprzed 2000 r. ustawodawca niemiecki zdecydował się w znacznie większym stopniu uwzględnić interesy rzeczywistych producentów mleka kosztem tzw. producentów kanapowych (*Sofaerzeuger*). Uczynił to poprzez ograniczenie możliwości czerpania korzyści z systemu kwot mlecznych przez producentów nieaktywnych będących „właścicielami” kwot mlecznych. Nastąpiło to chociażby poprzez rygorystyczne określenie kryteriów umożliwiających oddawanie kwot mlecznych w dzierżawę bez gospodarstwa czy przyznanie dzierżawcy prawa przejęcia kwoty w odniesieniu do umów dzierżaw zawartych przed 1 kwietnia 2000 r. Istotną zaletą niemieckiego systemu giełd kwot mlecznych jest ponadto to, że wprowadzając w odniesieniu do sprzedawców kwot mlecznych wymóg posiadania kwoty mlecznej przez okres co najmniej dwóch lat poprzedzających złożenie oferty zbycia chroni on producentów mleka przed spekulantami, którzy zawodowo handlując kwotami mlecznymi, sztucznie podnosiliby ich cenę.

System giełdowy ma jednak także mankamenty. Najistotniejszy z nich związany jest z faktem, że sesje giełdowe odbywają się jedynie trzy razy w roku kalendarzowym. W tej sytuacji producenci, którzy w trakcie roku kwotowego, już po upływie terminu składania ofert w ramach ostatniej w roku kwotowym sesji giełdowej (odbywającej się 2 listopada) prognozują, że dokonają przekroczenia przyznanej im kwoty mlecznej, mają jedynie ograniczone możliwości sanowania sytuacji i nabycia kwoty mlecznej na rynku, a tym samym przeciwdziałania nałożeniu na nich z tego tytułu opłaty.

TRANSFER OF MILK QUOTAS IN GERMANY. SELECTED ISSUES

Summary

The paper presents and evaluates the rules governing the transfer of milk quotas that are currently in force in Germany. Further, the main differences between the Polish and German rules have been compared and assessed.

In the author's opinion the current German system of transfer of milk quotas is relatively transparent and is functioning rather well in practice. The differences between Polish and German systems of milk quotas' transfers are in the authors view significant. The author highlights the most important of them. They concern the question of tying the quotas to the land, the organisation of the process of transfer of milk quotas, the extent to which the lease of milk quotas is used and different treatment of direct sales and wholesale quotas in respect of the transfer of quotas

LA CIRCOLAZIONE DELLE QUOTE LATTE IN GERMANIA: ALCUNI ASPETTI

Riassunto

Il saggio presenta ed analizza le regole di circolazione delle quote latte vigenti in Germania, indicando anche le fondamentali differenze con il sistema di circolazione in Polonia.

Nell'opinione dell'Autore, l'attuale sistema tedesco è trasparente e in pratica funziona senza gravi problemi, mentre le differenze tra i sistemi dei due paesi considerati sono sostanziali. L'Autore pone l'attenzione a quelle più significative che riguardano la connessione della quota con l'azienda agricola, il processo di trasferimento delle quote, l'ambito di applicazione dell'istituto c.d. *di affitto* delle quote latte e il trattamento diversificato nel caso di circolazione delle quote per consegne e vendita diretta.